

Presentació de l'*Anuari de l'envelliment. Illes Balears 2009*, de la Càtedra d'Atenció a la Dependència i Promoció de l'Autonomia Personal

L'*Anuari de l'envelliment. Illes Balears 2009* és el segon anuari que publica la Càtedra d'Atenció a la Dependència i Promoció de l'Autonomia Personal, i és resultat d'un conveni de col·laboració entre la Conselleria d'Afers Socials, Promoció i Immigració i la Universitat de les Illes Balears.

La Càtedra promou la millora de la qualitat de vida de les persones grans mitjançant formació especialitzada, estudis i investigacions. Es promou arribar a conèixer en profunditat la realitat d'aquest col·lectiu des d'una perspectiva multidisciplinària, amb especial incidència en la dimensió social i educativa, per poder donar a conèixer les demandes, les necessitats i els recursos d'aquest grup heterogeni de població, cada vegada més nombrós. També es pretén fer visible aquest col·lectiu i prendre consciència de la seva realitat des d'una perspectiva àmplia. Un dels objectius primordials de la Càtedra d'Atenció a la Dependència i Promoció de l'Autonomia Personal és possibilitar que les persones grans puguin adquirir el rol que mereixen dins la societat, sense risc d'exclusió social. A través de la informació, de la formació permanent i de la investigació, es pretén influir en el foment de l'autonomia de la persona gran, amb la finalitat de prevenir i/o reduir la dependència i millorar la qualitat de vida.

Continguts de l'Anuari

Es presenten deu treballs realitzats per diferents autors, amb els títols següents:

«L'envelliment a les Illes Balears: perfil demogràfic de la població de seixanta-cinc anys o més»

Resum

Tots els indicadors situen les Illes Balears com una autonomia en què l'envelliment de la població es produeix a un ritme més lent. Segons la revisió del primer de gener de 2008, la comunitat autònoma tenia una edat mitjana de trenta-nou anys, un índex d'envelliment del 85% i un índex de dependència del 18%, fet que la col·loca en una posició allunyada de les comunitats autònomes més envellides. Actualment, és una de les poques autonomies en què la població més jove de setze anys és superior a la de més edat i, simultàniament, el seu índex de longevitat i d'esperança de vida en els trams d'edat superiors presenta uns valors semblats als de la mitjana nacional. L'estructura de la població resident de seixantacinc anys i més està formada pels supervivents (vuit de cada deu) de generacions nascudes en les tres primeres dècades del segle XX, que varen viure situacions especialment difícils.

Però, a més, a partir de l'any 2005 es començaren a incorporar les generacions nascudes a la dècada dels quaranta, constituïdes per unes cohorts amb característiques molt diferenciades, que són l'avantsala dels canvis que es produiran en un futur.

«Una visió de la gent gran des de la perspectiva dels indicadors socials. Comparativa autonòmica, nacional i europea»

Resum

L'objectiu principal del present article és analitzar els indicadors socials de les persones més grans de seixanta-cinc anys. Per complir la nostra finalitat, analitzarem indicadors relacionats amb dades demogràfiques, sanitàries, econòmiques i de serveis socials, completarem la informació amb altres indicadors, com les prestacions socials, les formes de convivència i les relacions socials, així com les actituds de les persones grans. Analitzarem aquestes dades a l'àmbit autonòmic, nacional i europeu.

Al llarg de tot l'article, es fa referència no sols a les dades estàtiques que poden aportar les estadístiques tractades, sinó també als canvis socials que les poden afectar i que fan que la imatge social de les persones grans sempre sigui una fotografia en moviment.

«L'atenció sociosanitària a Mallorca»

Resum

És conegut l'envelliment de la població en els països desenvolupats, i Espanya és, amb un 17 per cent de persones més grans de seixanta-cinc anys, un dels països més envellits del món.

A aquesta realitat no és aliena la comunitat autònoma de les Illes Balears. Això ocasiona un augment de la prevalença de malalties cròniques, comorbiditat, dependència i augment del consum de recursos socials i sanitaris. En el present capítol, analitzam l'atenció sociosanitària a Mallorca, que essencialment és duta a terme per l'Hospital General i i l'Hospital Joan March (GESMA), amb les seves diferents línies d'actuació. Es veu que els grans hospitals d'aguts de Mallorca (Hospital Universitari de Son Dureta i Fundació Hospital Son Llàtzer) són els principals proveïdors de pacients i que el domicili és la destinació més freqüent a l'alta. Igualment, si bé els hospitals de caràcter sociosanitari estan oberts a pacients de totes les edats, el 72,1 % són persones grans, amb un lleuger predomini de dones. Crida l'atenció el baix nombre de pacients que des de l'àmbit sociosanitari són donats d'alta a una residència, fet que demostra una greu interrupció del circuit de transferència de pacients i la poca coordinació entre els serveis sociosanitaris i els serveis socials.

«Envelliment i calcificació de teixits blans: des de la patologia cardiovascular a l'Alzheimer»

Resum

La majoria de teixits del cos humà progressivament es van calcificant amb l'edat, encara que el grau de calcificació depèn en gran mesura de cada individu. Algunes d'aquestes calcificacions poden donar lloc a conseqüències funestes, com és el cas de les

calcificacions cardiovasculars (poden generar ruptures vasculars i fallides cardíaques) i les calcificacions al cervell, com les associades a la malaltia d'Alzheimer.

En aquest article s'explica de forma senzilla tot allò que coneixem sobre aquests processos indesitjables, fonamentalment el que fa referència a la calcificació cardiovascular i a la malaltia d'Alzheimer. Es demostra que, encara que cada una té les seves característiques particulars, hi ha una sèrie d'aspectes comuns a totes que ajuden molt a entendre per què es produeixen i, com a conseqüència, a dissenyar nous estudis per poder plantejar possibles solucions.

«Envelliment i flexibilitat cognitiva: un abordatge neuropsicològic»

Resum

En l'actualitat, es considera que l'envelliment cognitiu (mental) esperable és una conseqüència del declivi dels processos de control atencional, els quals es troben governats principalment pels lòbuls prefrontals. Diversos treballs recents han assenyalat que és possible trobar grups de gent gran amb capacitats cognitives preservades i amb un rendiment comparable al dels adults joves. En el present estudi, es caracteritza neuropsicològicament una àmplia mostra de gent gran amb nivells formatius heterogenis (personal docent i investigador de la UIB, estudiants de la Universitat Oberta per a Majors de la UIB, gent gran sense estudis, persones jubilades, etc.). Es va administrar una extensa bateria neuropsicològica per tal d'explorar si existeix un grup homogeni de gent gran amb capacitats de control cognitiu preservat i de quina manera interacciona aquesta capacitat de control amb l'edat biològica. Els resultats obtinguts assenyalen que existeix efectivament un subgrup de gent gran amb un nivell de control mental equivalent al que presenten els participants joves, el qual sembla no veure's influenciat per l'edat. Emperò, tant la gent gran com les persones amb un baix control atencional mostren un alentiment visuomotor. Especialment, la gent gran que té un baix nivell de control cognitiu és la que mostra un alentiment més gran, un accés més restringit a continguts en memòria a llarg termini i una capacitat més petita de denominació. Els resultats de la present investigació suggereixen que algunes persones grans conserven una alta capacitat cognoscitiva, equivalent a la dels adults joves, amb l'excepció d'un alentiment normal en les capacitats visuomotors. El gran repte del futur consisteix a descobrir les condicions que permeten envellir amb una ment jove.

«Qualitat de vida i educació de la gent gran»

Resum

Presentam els resultats de l'estudi sobre qualitat de vida realitzat a una mostra d'alumnat del programa universitari per a majors de la Universitat Oberta per a Majors (UOM) de la Universitat de les Illes Balears. L'estudi recull dades sociodemogràfiques de l'alumnat i altres dades sobre salut, integració social, activitats d'oci i temps lliure i ús de les tecnologies de la informació i de les comunicacions. S'obtenen resultats positius en la majoria de les variables analitzades que formen part del constructe qualitat de vida. L'alumnat analitzat que cursa aquest programa, respecte a la població general, presenta unes puntuacions molt favorables. Si hi ha estudis longitudinals posteriors, podran aportar informació més precisa per veure si el fet de participar en un programa educatiu influeix positivament en la percepció de qualitat de vida i instaura un nou patró d'actituds i comportaments que contribueixi a aquesta millora.

«Programa intergeneracional “Gent gran, gent petita: una experiència compartida»

Resum

Des de l'any 2002, la Residència i Centre de Dia de Gent Gran del Consell Insular de Menorca duu a terme el programa intergeneracional «Gent gran, gent petita: una experiència compartida». El programa, en aquests moments en funcionament en quatre centres residencials i set centres d'educació primària de l'illa, té com a objectiu facilitar el coneixement mutu entre persones grans i infants i afavorir el diàleg, la valoració i el respecte entre generacions, alhora que incideix en l'estimulació cognitiva dels usuaris i en la socialització. Aquest article descriu les característiques i les actuacions del programa, les emmarca en les polítiques de promoció de l'autonomia i la prevenció de les situacions de dependència i fa una valoració del desenvolupament i dels resultats en relació amb els objectius que es planteja.

«Anàlisi de les associacions de gent gran a les Illes Balears»

Resum

Aquest article és una aproximació a les associacions de persones grans, atesa l'expansió que aquestes han tingut els darrers anys.

Aquestes associacions comencen a sorgir amb la millora de les condicions de vida i l'allargament de l'esperança de vida de la població. Surten per pròpia iniciativa de les persones grans, i moltes han establert amb el temps forts lligams amb diferents administracions.

Cal dir que, a les Illes Balears, les persones grans són un col·lectiu prou nombrós que, segons la revisió del padró de 2008, s'eleva aproximadament a 145.680 persones, el 13,57 per cent de persones de més de seixanta-cinc anys. Mallorca acull 118.681 persones, mentre que a Menorca n'hi ha 12.437, a Eivissa, 11.160, i a Formentera, 1.160.

Tot i ser un col·lectiu que ha crescut en 4.626 persones, amb referència al padró de l'any anterior, disminueix en percentatge global quant a població.

Les associacions són les entitats més utilitzades per les persones grans i, dins aquestes, el que podem denominar llars o clubs per a persones grans, de gent gran o de tercera edat, que el dia 1 de gener de 2009 ja eren 278, sense deixar de banda la resta d'associacions i fundacions que també existeixen per a aquests col·lectius.

«Programes d'intervenció comunitària en vellesa i família»

Resum

Després de més de quinze anys fent feina en el disseny i l'aplicació de diversos programes comunitaris per a persones grans, familiars curadors i professionals dels serveis d'atenció social primària, volem presentar alguns dels resultats i consideracions que hem pogut extreure d'aquesta experiència. La nostra finalitat és poder conèixer més i més bé l'aplicació dels programes preventius per a la vellesa i la família des d'un model d'intervenció basat en la comunitat i des de plantejaments psicosocials i educatius. En aquest sentit, al llarg del text es descriuen i analitzen les principals circumstàncies que envolten l'envelliment en la societat actual. La nostra intenció és

mostrar diversos temes estratègics al voltant dels quals es poden dissenyar els programes comunitaris:

- Augment de l'esperança de vida, que implica també un augment de les demandes socials i econòmiques.
- Feminització de l'envelliment.
- Modificació de la tipologia familiar i de les relacions entre els seus membres, amb l'augment considerable del risc de desprotecció i abandonament, així com la proliferació preocupant de la violència envers les persones grans.
- Aparició i increment sostingut de la síndrome del familiar curador i els seus costos econòmics i socials en forma de saturació dels sistemes de salut i serveis socials.

Aquesta realitat ens aboca, més que mai, a la necessitat de programes d'intervenció comunitària de caire preventiu que facin possible un envelliment digne i que conservin, tant com sigui possible, la qualitat de vida i la integració familiar i comunitària.

La Llei per a la promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència (Llei 39/2006) proporciona un marc legislatiu privilegiat per impulsar la intervenció comunitària mitjançant programes preventius. Les administracions públiques haurien de promoure la difusió i posada en marxa d'aquests programes tot optimitzant els recursos econòmics, sociosanitaris i educatius per tal que aquest model d'intervenció deixi de ser una declaració de bones intencions i esdevingui una realitat ferma, decidida i, per damunt de tot, valenta.

«La formació en dependència: radiografia d'una realitat»

Resum

Els últims anys el nombre de persones en situació de dependència s'ha vist augmentat considerablement i s'han incrementat, a la vegada, les demandes d'aquest col·lectiu. La Llei 39/2006, de 14 de desembre, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència, apareix amb l'objectiu de respondre a aquestes demandes i engega un extens ventall de serveis, que han de ser gestionats i manejats per professionals adequadament qualificats. No obstant això, les dades dels dos estudis examinats en aquest article sembla que assenyalen que és necessària una formació especialitzada més àmplia i exhaustiva per capacitar aquests professionals seguint el sistema de qualitat exigida per la llei. Per això, es recomana apostar per una formació especialitzada multidisciplinària, orientada a cobrir tant aspectes teòrics com pràctics, especialment basada en cursos de postgrau i d'especialització. A la vegada, reflecteix que el sistema per a l'autonomia personal i atenció a la dependència fomenta l'aparició de noves ocupacions que, principalment, seran cobertes pels professionals més ben qualificats.